

## Kultūros politikos įgyvendinimas: teorinis konceptualizavimas ir modeliai

**Audronė Pauliukevičiūtė**

*Kauno technologijos universitetas  
Ekonomikos ir verslo fakultetas  
Laisvės al. 55, LT-44309 Kaunas, Lietuva*

**Alvydas Raipa**

*Mykolo Romerio universitetas  
Politikos ir vadybos fakultetas  
Valakupių g. 5, LT-10101 Vilnius, Lietuva*

doi:10.13165/VPA-14-13-2-05

**Anotacija.** Besikeičiantis, sparčiai globalėjantis technologizuotas pasaulis, nuolatini progresinė kaita ir kultūrų transformacijos lemia pokyčius ir valstybių valdymo sistemose, atskirose viešosios politikos ir vadybos srityse. Kultūros politikos įgyvendinimas yra veikiamas politinių/ideologinių, ekonominių/organizacinių, kultūrinių/technologinių iššūkių ir nepaisant gausių kultūros politikos klausimus nagrinėjančių tyrimų, yra pasigendama platesnio požiūrio į kultūros politikos įgyvendinimo konceptualizavimą, su procesu siejamas problemas. Todėl šio straipsnio tikslas yra atskleisti kultūros politikos įgyvendinimo ir jo modelių teorinį konceptualizavimą. Darbo objektas – kultūros politikos įgyvendinimo koncepcijos ir teoriniai modeliai. Darbo tikslui pasiekti formuluojami du uždaviniai: konceptualizuoti kultūros politikos įgyvendinimą, apžvelgiant koncepto interpretacijas ir apibūdinant kultūros politikos įgyvendinimą kaip viešosios politikos įgyvendinimo sritį; apibūdinti teorinius kultūros politikos įgyvendinimo valstybinių lygmeniu modelius. Straipsnio autoriai pateikia platų kultūros politikos įgyvendinimo sampratų spektrą, apibūdina pagrindinius modelius, atskleidžia ir vizualizuoja kultūros politikos įgyvendinimo procesą (nepriklausomai nuo pasirinkto modelio) viešosios politikos įgyvendinimo proceso bendrųjų kintamųjų kontekste.

**Raktažodžiai:** kultūros politika, kultūros politikos įgyvendinimas, viešoji politika, kultūros politikos įgyvendinimo modeliai.

**Keywords:** *cultural policy, cultural policy implementation, public policy, cultural policy implementation models.*

## Įvadas

Kultūros politikos įgyvendinimo tema, nepaisant sąsajų su skirtingomis mokslo sritimis (kultūros studijomis, kultūrine antropologija, kultūrine ekonomika, politine sociologija, meno organizacijų vadyba ir kt.), reikalauja išskirtinio dėmesio ir platesnės analizės vadybos, viešosios politikos, administravimo studijų lygmeniu dėl paties reiškinių ir proceso (kurio negali aprėpti tik vienos srities mokslo tyrimų išvados) kontekstualumo bei su juo susijusių semantinių/lingvistinių, politinių/metodologinių ir vadybinių/administracinių klausimų. M. Pyykkönen, N. Simanainen ir S. Sokka pabrėžia, kad „yra svarbu skatinti mokslines diskusijas, susijusias su kultūros pamatinėmis idėjomis, politika ir administravimu, atveriant plataus profilio kultūros teorinių ir praktinių tyrimų lauką“ [26, p. 27].

Kultūros politikos įgyvendinimas yra nagrinėjamas daugelio autorių: kultūros politikos teoriniame kontekste Raymond Williams nagrinėjo esmines sampratas [33], Pirkkoliisa Ahponen ir Anita Kangas – kultūros politikos turinio klausimus, konceptualizavimą, regioninę ir vietos kultūros politiką, kultūros politikos istoriją [1], Ritva Mitchell – Europos Sąjungos kultūros politiką, nacionalinės kultūros politikos klausimus [22], Eleonora Belfiore ir Oliver Bennet – menų politiką, socialinius kultūros politikos aspektus [4; 5], Clive Gray, Jenny Johannisson – kultūros politikos teorinius konstruktus, kultūros politiką regionuose [15; 16; 17], Esa Pirnes – kultūros politikos esminius modelius [25], Miikka Pyykkönen, Niina Simanainen ir Sakari Sokka – kultūros politikos tarpdiscipliniškumą, istorinius aspektus, subkultūras, pilietinės visuomenės įtaką kultūros raidai [26], Lidia Varbanova – strateginius kultūros politikos įgyvendinimo aspektus, strateginį planavimą, kultūros organizacijų programų ir projektų vadybą [36]. Kultūros politikos įgyvendinimo konceptualizavimas ir modeliai nagrinėti daugelio autorių [1; 9; 10; 15; 16; 22; 25; 26; 38; 39].

Kultūros studijų, kritinės teorijos ir kultūros sektoriaus valdymo sąsajas savo mokslo darbuose atskleidė Kenneth Thompson, John Eastin Van Maanen, Edgar Henry Schein [32; 34]. Nacionalinius kultūrinius elgsenos tyrimus, socializacijos klausimus organizacijų kultūros teorijos kontekste atliko Geert Hofstede [14]. Įvairūs su kultūros politika siejami teoriniai tyrimai Lietuvoje daugiausia akcentuoja kultūros politikos turinį, kultūros kaip socialinės srities/sferos problemas, meno organizacijų vadybos, verslo kultūros ir Europos Sąjungos įtakos tarptautiniam kultūros sričių vystymui klausimus [2; 9; 10; 19; 21; 38; 39].

Atsižvelgdami į kultūros kaip plataus tyrimų objekto ir ganėtinai abstraktaus termino [26, p. 11] kontekstualios analizės poreikį ir suvokdami, jog remiantis W. N. Dunn „bet kurios politikos analizės tikslas yra tobulinti politikos formavimą“ [12, p. 68], šiame straipsnyje autoriai pagrindinę darbo problemą formuluoja klau-

simu: kaip pasitelkiant kultūros politikos ir viešosios politikos įgyvendinimo požiūrius konceptualizuoti kultūros politikos įgyvendinimą ir jo teorinius modelius?

**Straipsnio tikslas** – atskleisti kultūros politikos įgyvendinimo ir jo modelių teorinį konceptualizavimą. **Darbo objektas** – kultūros politikos įgyvendinimo koncepcijos ir teoriniai modeliai. **Darbo tikslui pasiekti formuluojami šie uždaviniai:** (1) konceptualizuoti kultūros politikos įgyvendinimą, apžvelgiant koncepto interpretacijas ir apibūdinant kultūros politikos įgyvendinimą kaip viešosios politikos įgyvendinimo sritį; (2) apibūdinti teorinius kultūros politikos įgyvendinimo valstybinių lygmeniu modelius (vizualizuojant ir kultūros politikos įgyvendinimo proceso (nepriklausomai nuo pasirinkto modelio) sąsajas su viešosios politikos įgyvendinimo proceso bendrųjų kintamųjų sąveika). **Darbe taikyti šie metodai:** lyginamoji ir sisteminė mokslinės literatūros analizė, kritinė analizė, sistematizavimas.

## **Kultūros politikos įgyvendinimo teorinis konceptualizavimas**

### ***Kultūros politikos įgyvendinimo koncepto interpretacijos***

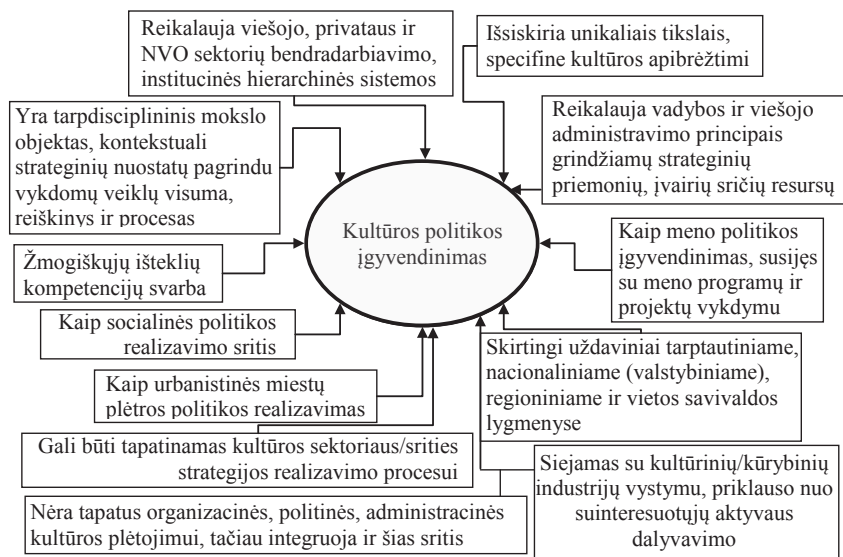
Teoriniam kultūros politikos įgyvendinimo valstybinių lygmeniu konceptualizavimui lemiamos reikšmės turi kultūros sampratos tyrimai, viešosios politikos ir kultūros politikos sąsajos, politikos įgyvendinimo kaip administracinių ir vadybinių iššūkių kupino proceso apibrėžtis. Kultūra – tai apibūdinanti visuomenės raidos lygį socialinė sistema, garantuojanti materialinių ir dvasinių vertybių kūrimą, panaudojimą ir perteikimą [35]. P. Ahponen ir A. Kangas pabrėžia, kad „kultūros politika yra neabejotinai susijusi su visomis pagrindinėmis visuomenės veiklos sritimis“ [1, p. 246]. Kaip visuomenėje yra keliama politinė problema ir kokiais būdais įgyvendinama atitinkama politika, visada priklauso ir nuo dominuojančio ar tiesiog pasirenkamo teorinio požiūrio. XIX a. pradėdant kultūrą sieti su kolektyvinio vystymosi procesais, kultūra pradėta plačiai tapatinti su meno rūšimis ir sritimis, ji buvo apibrėžiama iš nacionalinių valstybių perspektyvos lauko ir tai dėsninga, kadangi tuo laikotarpiu dauguma politikos studijų objektų taip pat neperžengdavo nacionalinių ribų, o tarptautiniai veiksniai nebuvo nuosekliai stebimi, neretai net ir neatpažįstami. Regioninių ar vietos politikos institucijų veikla dažniausiai buvo siejama su pavaldumo centralizuotai sistemai išraiškomis tiek politikoje, tiek ir jos studijose [26, p. 11]. XIX a. pabaigoje buvo susieti „kultūros“ ir „visuomenės vystymosi“ požiūriai, išskiriant kultūros poveikį visuomenių raidai, gausėjo mokslinių darbų, pabrėžiančių visuomenės institucijų (viešųjų politinių institucijų iš XXI a. perspektyvos) įtaką formuojant kultūrai palankią aplinką valstybėse, taip pat kultūros pagrindu skatinamas socialinių pokyčių aplinkybes. Vykstant ekonominėms ir politinėms transformacijoms, XIX a. pabaigos – XX a. vidurio laikotarpis atnešė svarių postūmių visuomenių socialinių, politinių ir kultūrinių kontekstų tyrimuose. Kultūros politikos įgyvendinimo mokslinėms ištakoms reikšmingos įtakos turėjo ir dauguma Europos XX a. vidurio filosofinės ir sociologinės minties atstovų [32, p. 599]. Moksliniuose diskursuose pradeda dominuoti įvairiai analizuojamos, adap-

tuojamos ar kritikuojamos R. Williams išskirtos trys koncepto „kultūra“ variacijos: (1) „kultūra“ kaip bendras estetinis, dvasinis ir intelektualinis vystymosi procesas; (2) „kultūra“ kaip ypatingas gyvenimo būdas, tam tikros elgsenos prototipas, sienas su tautos, grupės žmonių ar istorinio laikotarpio diktuojamomis tradicijomis; (3) „kultūra“ kaip intelektualinės ir meninės veiklos darbai ir praktikos [33, p. 90]. Klasikinėms kultūros politikos įgyvendinimo sampratoms priskiriami ir XX a. pradžėje ryškėti organizacinės kultūros teoretikų požiūriai: „kultūra – tai bendros visuomenės ar grupės narių vertybės, lūkesčiai ir įsitikinimai“ [34]; „kultūra – tai kolektyvinis proto programavimas, atskiriantis vienos grupės narius nuo kitos“ [14]. Svarbu akcentuoti, jog kultūra kaip menas yra tik dalis plataus termino. Todėl šiame straipsnyje yra remiamasi kontekstualia R. Williams interpretacija (aprepiančia tris prieš tai minėtas koncepto suvokimo variacijas) – kultūros politikos įgyvendinimą suprantant kaip „visuomenei svarbią suvoktą ir turinčią reikšmę sistemą“ [33, p. 207–208; 26, p. 27]. Autorių pasirinkimą pagrindžia ir siekis teoriškai konceptualizuoti kultūros politiką ne kaip politinių studijų, bet kaip vadybos ir viešojo valdymo mokslų objektą. Todėl kreipiamas papildomas dėmesys ir į kultūros politikos įgyvendinimo koncepto vadybines dimensijas (tokias, kaip kultūros politikos vartotojai, kūrėjai ir kiti suinteresuotieji, kultūros politikos kontekstą, kultūros politikos priemones ir formas, kultūros politikos tipus, kultūros politikos strategiškumą ir rezultatus bei kt.). Kaip buvo pabrėžęs P. Duelund: „kultūros politika taip pat gali būti identifikuojama ir kaip specifinis į visuomenės poreikių tenkinimą nukreiptas kultūros sektorius“ [11, p. 13]. Tokios apibrėžties privalumas yra svarbus, nes sujungia „kultūrą“ ir politiką“ tuo aspektu, kuris yra pakankamai platus, kad būtų nagrinėjamas valstybių viešojo valdymo srityje ir pakankamai siauras, kad būtų išvengta svarstymų, susijusių su konkrečiomis politikos turinio interpretacijomis. Kultūros politikos įgyvendinimo koncepto interpretacijos nuo vienu pirmųjų, sietinų dar su 1963 m. G. Almond ir S. Verba suformuluotomis politinės kultūros idėjomis, iki pat XXI a. naujausių įžvalgų – kito, tačiau visuomet buvo jaučiamas teorinis siekis sistemiskai konceptualizuoti politikos turinį, kryptis ir rezultatus, atsižvelgiant į kultūrinės elgsenos ir meno sričių įvairovę. Administracinės kultūros konceptas taip pat tapo viena pirmųjų kultūros politikos įgyvendinimo terminijos sampratų [20; 31, p. 190]. XXI a. kultūros politikos sampratos tyrimuose ryškėja pozicija kultūros politikos įgyvendinimą teorizuoti remiantis keletu požiūrių: iš viešosios politikos teorinės prieigos; iš socialinės politikos konteksto; iš kultūros studijų antropologinės perspektyvos ir iš menų politikos kaip kultūros politikos dedamosios polio.

### ***Kultūros politikos įgyvendinimas kaip viešosios politikos įgyvendinimo sritis***

Kultūros politikos įgyvendinimo apibrėžimas bei esminių nuostatų įvardijimas svarbus, nes tokiu būdu valstybės valdžia sprendžia: politinius klausimus, pasirinkdama kultūros valdymo metodus; ekonominius klausimus, pasirinkdama optimalius kultūros finansavimo metodus; organizacinius klausimus, nustatydama ir koordinuodama kultūros institucijų bei kultūros vertybių vartotojų tarpusavio san-

tykius [38]. Kultūros politikos įgyvendinimo kaip viešosios politikos srities analizė siejama su W. N. Dunn, W. Parsons, E. Lane, Ch. E. Lindblom tyrinėtojų darbais. M. Weber, R. Denhardt ir H. Simon tyrimai suteikia įgyvendinimo analizei teorinį-metodologinį pamatą. W. Parsons teigė, kad „viešosios politikos mokslų orientacija pripažįsta, jog viešojo politika ir problemos, kurios jai rūpi, nėra sudėliotos į tvarkingas ir griežtai apibrėžtas akademinio tyrimo ribas“ [24]. Viešosios politikos įgyvendinimo požiūriu taikymas siekiant konceptualizuoti kultūros politikos įgyvendinimą, autorių nuomone, yra tikslingas, kadangi atskleidžia kultūros politikos įgyvendinimo bendruosius politinius ir administravimo veiksmus. Juk kultūros politika nėra formuojama ir įgyvendinama uždaroje terpėje, ją veikia daugybė aplinkos faktorių, kitų sričių politikos, ji pati yra ir mechanizmas, ir procesas, ir pokyčių (neretai net ir reformų) priežastis, ir pasekmė, ji kuria naujas ar palaiko nusistovėjusias sąlygas, sujungia įvairaus profilio veikėjus (suinteresuotuosius), pasireiškia programų ir projektų vykdymu, visuomet yra orientuota į tikslus, o remiantis ir naujausia vadybine literatūra, siekiant efektyvumo ir etiškumo/teisingumo principų harmonijos privalo paisyti ir orientacijos į rezultatus. Kultūros politikos įgyvendinimo atveju, politikos rezultatai yra tiesiogiai ir netiesiogiai priklausomi nuo taisyklių sistemos, įstatymų ir kitų galiojančių normų, todėl kultūros politikai išky-la ir autonomijos nuo kitų sričių problema, taip pat ir demokratijos raiškos įgyven-dinimo procese klausimai [7, p. 524].



Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis [1; 4; 6; 11; 15; 16; 17; 18; 26].

1 pav. Kultūros politikos įgyvendinimo sampratos turinys

Apibūdinant kultūros politikos įgyvendinimą susiduriama su konceptų įvairove ir tai apsunkina bendrą sampratą paieškos ar kūrimo procesą, kuria trukdžius vienodam supratimui, pateikiamuose požiūriuose pastebima, jog daugelyje kultūros politikos sampratų nepakankamas dėmesys yra skiriamas daugialypės sistemos supratimui, todėl neretai kultūros politika ir jos įgyvendinimas tėra aiškinami kaip kitų sistemų elementas, o ne nepriklausoma sritis (pvz., socialinės sritys dedamoji) (žiūrėti 1 pav.). Straipsnio autoriai kultūros politikos įgyvendinimą įvardija – kaip viešosios politikos sritys – kultūros politikos – praktinio realizavimo, priskiriamo jau sukurtos strategijos vykdymui, sisteminių procesą, kurio metu veikia įvairūs suinteresuotieji, valstybės valdžios institucijos vykdo į tikslus ir rezultatus orientuotas veiklas. Kultūros politikos įgyvendinimas negali būti nusakomas vien tik keletu teiginių, nes tai plati samprata, apimanti daug įvairių dedamųjų. Ji visuomet išsiskiria unikaliais tikslais ir specifine kultūros apibrėžtimi, reikalauja vadybos ir viešojo administravimo principais grindžiamų strateginių priemonių, atspindi tarptautiniu, nacionaliniu (valstybiniu), regioniniu ir vietos savivaldos lygmeniu užsibrėžtus skirtingus uždavinius, aprėpia žmogiškųjų išteklių kompetencijų svarbos klausimą ir kt. svarbius elementus (žiūrėti 1 pav.). Kiekvienoje terpėje vyraujant skirtingoms tradicijoms kultūros politika gali būti įgyvendinama įvairiai.

Kultūros politikos įgyvendinimas gali būti tapatinamas su kultūros sektoriaus/sritys strategijos realizavimo procesu. Jei kultūros sektoriuje vykstantys procesai yra matomi kaip norimos vystyti sritys, tuomet strateginio planavimo metodologija dažnai yra būdas tendencingai nukreipti visumą veiklų bendro tikslo pasiekimo linkme, o tai skatina plėtoti ir šiame sektoriuje efektyviai derinti tiek kultūros ekonomikos (kultūros ir kūrybinių industrijų), tiek ir kūrybiškumo principų pagrindu veikiančius darinius, bendradarbiavimo kultūrą pačiame sektoriuje, orientaciją į pokyčius. Neretai kultūros politikos įgyvendinimo kontekste susipina rinkos, kūrybiškumo ir valstybės socialinės plėtros pozicijos, tam tikra hipotetinė demarkacinė linija tarp šių polių išnyksta [23, p. 7]. O tai taip pat suvokiama kaip kliūtis ar bent jau iššūkis konceptualizuojant kultūros politikos įgyvendinimą.

### **Kultūros politikos įgyvendinimo valstybiniu lygmeniu modeliai**

Kultūros politikos įgyvendinimą traktuojant kaip kompleksą vadybinių/administracinių procesų, inicijuojamų valstybiniu lygmeniu, ir patį įgyvendinimą suvokiant visų pirma kaip valdžios institucijų vykdomas priemones politikos tikslams pasiekti, strateginis planavimas tampa metodologiniu įrankiu valstybės (kaip organizacijos) įgaliotų institucijų kontekste modeliuojant kultūros politikos įgyvendinimą (kuriant ir konceptualizuojant įgyvendinimo modelius), tikima, kad galima pasiekti norimus rezultatus greičiau, racionaliau ir tikslingiau. Strateginis planavimas didina kultūros organizacijų atsakomybę ir gerina jų veiklą sprendžiant esmines vidaus ir išorės problemas, leidžia lanksčiau ir efektyviau keisti veiklos kursą atsižvelgint į aplinkybes, t. y. strateginį mąstymą tvirtai susieja su strateginiu

veikimu [27]. Taigi strateginio planavimo ir kultūros politikos įgyvendinimo susiejimas tampa neišvengiamas. Visų strateginių ciklų (kurių kiekvienas, remiantis M. Bryson, išreiškia tam tikrą specifinę strateginę veiklą) valdymas kultūros politikos įgyvendinimo modelių kontekste yra vertingas, nes valstybėms atveria naujų galimybių kreipiant organizacijas į kultūros programose užkoduotus rezultatus [8; 9, p. 6]. Mokslinėje literatūroje skiriami trys planavimo modeliai, savaip atspindintys skirtingas kultūros politikos įgyvendinimo kryptis (žiūrėti 1 lentelę).

*1 lentelė.* Trys strateginiai planavimo modeliai, orientuoti į skirtingas kultūros politikos įgyvendinimo kryptis

<b>Kultūros planavimas</b> (kultūros strategijos įgyvendinimo modelis, kai ilgalaikėje kultūros sektoriaus vystymo perspektyvoje valstybiniu ar tarptautiniu lygmeniu vadovaujamos planavimo, orientuoto į kultūros politikos formavimą tradicijas pavyzdžiu, įvertinant kultūrinį bendruomenės, tautos, regiono ar valstybės/ių potencialą ir savitumą)	<b>Menų politika</b> (kultūros strategijos įgyvendinimo modelis, kai dažniausiai valstybiniu lygmeniu ilgalaikėje kultūros sektoriaus vystymo perspektyvoje labiausiai akcentuojamos skirtingos menų sritys ir šakos, siekiama užtikrinti geriausias sąlygas meno kūrybos, saugojimo ir sklaidos procesams, taip pat akcentuojami meno vartotojų ugdymo aspektai)	<b>Kūrybiniai miestai</b> (kultūros strategijos įgyvendinimo modelis, savo turiniu labiau orientuotas į vietinį (lokalų) lygmenį, kai ilgalaikėje kultūros sektoriaus vystymo perspektyvoje fokusuojamasi į miestų kultūrinio/kūrybinio išskirtinumo puoselėjimą, vertinant juos kultūros ekonominio poveikio aspektu, įžvelgiant jų kaip kūrybos procesų katalizatorių reikšmę tiek vietinės, tiek ir tarptautinės konkurencijos kontekste)
Plačioji antropologinė kultūros definicija	Siauroji humanistinė kultūros definicija	Kultūros kaip patirties definicija
Kūrybiškumas – vietinis išteklius	Kūrybiškumas – estetinių eksperimentų su jais būdinga dvasine, moraline kultūrine verte išraiška	Kūrybiškumas – ekonominis kapitalas
Strateginis kultūros priemonių naudojimas vystant bendruomenes	Strateginis menų sričių, šakų vystymas	Kultūros pagrindu kuriama ekonominė strategija, grindžiama 3T logika (tolerancija, talentas, technologija)
Miestai kaip vietinės erdvės, geografinis požiūris	Miestai kaip menų erdvės, kultūriniai sektoriai	Miestai kaip tarptautiniai konkurentai

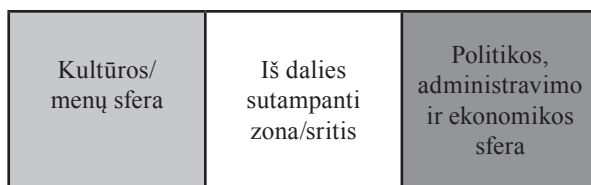
Šaltinis: adaptuota pagal [13, p. 194]

Kultūros planavimo, menų politikos ir kūrybinių miestų modeliai savo savybėmis skiriasi tiek strateginėmis orientacijomis, tiek pačios kultūros traktavimu, miesto koncepto apibrėžtimi, kūrybiškumo dimensijos išskyrimu. Kūrybinių miestų modelis ekonomiškai yra potencialiai sėkmingas, nukreiptas į kultūros pagrindu kuriamą tolerancijos, talento ir technologijos – trijų T koncepcijos praktinį taikymą įvairiose su strategija susijusiose veiklose, yra orientuotas į tarptautinio konkurencinio pranašumo formavimą ar puoselėjimą. Tuo tarpu kultūros planavimo ar menų politikos strateginiai modeliai akcentuoja antropologinius ir bendrasociologinius kultūros srities faktorius. Strateginis menų sričių, šakų vystymas yra svarbiausias menų politikoje, o kultūros planavimo strateginis orientyras – kultūros priemonių naudojimas vystant bendruomenes. Svarbu papildyti, jog šiuolaikiniai tyrimai kultūros politikos įgyvendinimo modelių kontekste akcentuoja ir perėjimą nuo strateginio planavimo link inovacijų planavimo [3, p. 74], tai taip pat kuria naujus iššūkius kultūros politikos įgyvendinimo etapuose. Strateginiai planavimo modeliai, priklausomai nuo dominuojančių pozicijų, skatina ir plėtoja tam tikrą kultūros politikos įgyvendinimo institucinį modelį.

Kiekvienos valstybės nacionalinės kultūros politikos kryptys priklauso nuo tos šalies bendrosios politinės, ekonominės ir kultūrinės būklės. Kiekvienas kultūros politikos modelis atspindi konkrečios valstybės kultūros bendrąsias vystymosi ir vystymo strategijas ir jų mechanizmus [39]. Mokslinėje literatūroje nurodomi šie kultūros politikos įgyvendinimo modeliai: valstybinis kultūros politikos modelis (dar vadinamas ir valstybiniu-biurokratinis), kuriam būdinga valstybinė kultūros reiškinių, jų pagrindu kuriamų produktų platinimo nuosavybė, ir liberalusis kultūros politikos modelis, kurio svarbiausiu požymiu yra laikoma privati kultūros reiškinių ir vadinamųjų kultūros produktų platinimo nuosavybė. Valstybinis kultūros politikos modelis dar vadinamas švietėjišku, kadangi esminiai sprendimai yra priimami „biurokrato“ – valstybės valdžios institucijoje dirbančio specialisto, ir taikant tam tikras priemones yra nukreipti visuomenės kultūrinio skonio formavimo linkme [9; 10; 38]. Taip pat skiriami trys modeliai, pagal prigimtį akcentuojantys skirtingas valdymo savybes. Rankos atstumo kultūros politikos modelis – valstybės nenusišalinimas nuo kultūros plėtos taip, kaip liberaliojo modelio taikymo procesuose, bet laikymasis tam tikru „rankos atstumu“ [10]. Taikant šį politikos įgyvendinimo modelį, valdymo funkcijos atitinkamam laikotarpiui pavedamos specialioms institucijoms, papildomą reikšmę įgauna ekspertų grupių, neretai meno tarybų veikla. Tautos emancipacijos kultūros politikos modelis turi tiek valstybinio, tiek liberaliojo modelio požymių. Svarbu akcentuoti, jog valstybinis prestižo kultūros politikos modelis ryškiausiai taikomas Prancūzijoje, kadangi ši valstybė ėmėsi tautos kultūrinio identiteto išsaugojimo iniciatyvos, vertindama šią misiją kaip šalies prestižo formavimo būdą pasaulyje. Švedijoje pastebima „rankos atstumo“ kultūros politikos modelio atmaina – dvigubo „rankos atstumo“ kultūros politikos modelis, orientuojantis valstybę didesnio kultūros decentralizavimo link. Europoje dažniausiai kalbama apie Šiaurės šalių kultūros politikos modelį, britiš-



ką ir prancūzišką modelius, pastebima, kad prestižo – švietėjiško kultūros politikos modelio įgyvendinimas yra gana brangus procesas [19; 39]. Kultūros politikos modelių įgyvendinimas priklauso ir nuo valstybėje vyraujančio socialinio modelio savybių. Juk socialinio potencialo suaktyvinimas ir valstybės socialinio atsakingumo didinimas yra svarūs argumentai, nustatant institucinius pokyčius, pasirenkant lanksčias rinkos ir valstybinio reguliavimo sąveikos priemones [28]. Skiriami šie socialiniai valstybės modeliai: liberali gerovės (pvz., JAV, Anglija, Kanada); socialinės demokratinės gerovės (pvz., Švedija) ir korporatyvinis gerovės valstybės modelis (pvz., Vokietija). Įvairius kultūros politikos įgyvendinimo modelius veikia skirtingų kultūros/menų sferos bei politikos, administravimo ir ekonomikos sferos interesų sankirtos/derinimo laukas (žiūrėti 2 pav.).

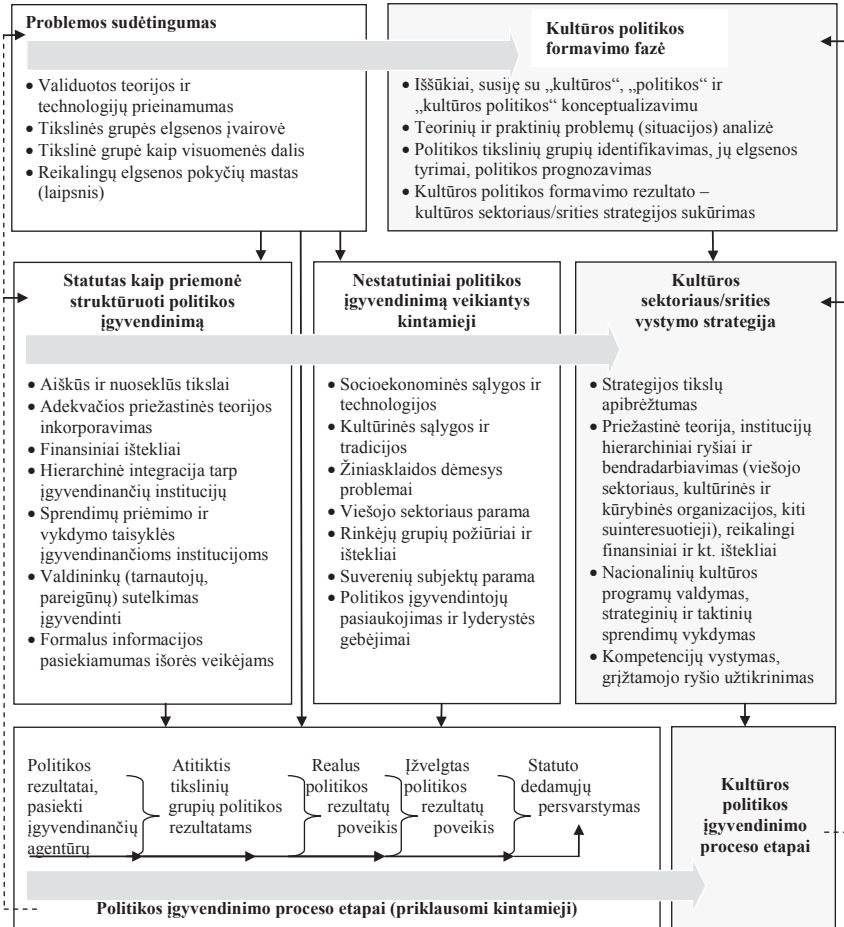


Šaltinis: [37, p. 534].

2 pav. Iš dalies sutampanti zona/sritis kaip kultūros/menų sferos bei politikos, administravimo ir ekonomikos sferos skirtingų interesų derinimo laukas

Anot G. Vestheim, kuris įkvėptas P. Bourdieu socialinio ir kultūrinio kapitalizmo teorijos parengė koncepcinį modelį, aiškinantį, jog „egzistuoja iš dalies sutampanti zona/sritis tarp kultūros/menų sferos/sectoriaus ir politikos, administravimo bei ekonomikos sferos/sectoriaus, kur susijungia arba konfrontuoja minėtų sektorių suinteresuotųjų pozicijos“ [37]. Tai tam tikras interesų derinimo, o kartu ir konkurencijos laukas, kurio reikšmė – skirtingų požiūrių vienovės ar bent jau bendro konsensuso radimo siekis. Konceptualizuojant kultūros politikos įgyvendinimo modelius, svarbu akcentuoti ir tokio lauko egzistavimą, įvardijant jį kaip sferą, kai tie patys suinteresuotieji neretai atstovauja netgi dviem sektoriams/sritims: kultūros/menų ir politikos/administravimo bei ekonomikos. Konsensuso radimas – tai sudėtingas politinis ir administracinis klausimas, nes ypatingai valstybinio lygmeniu daug problemų pastebima būtent kultūros sektoriuje – patiems šios dimensijos suinteresuotiesiems dažnai nerandant bendro vardiklio kultūros ir jos sričių apibrėžties klausimais. Tai dar viena teorinio konceptualizavimo ir kultūros politikos įgyvendinimo modelių praktikos problema. Kitas svarbus G. Vestheim modelio aspektas – kultūrinio kapitalo, kurį gamina visos iš dalies sutampančioje zonoje susikertančios jėgos, paskirstymas socialinių ryšių sistemos įtakos zonose (įskaitant ir finansinį šio kapitalo pamatą). Todėl apibūdinamas modelis tampa aktualus kultūros politikos įgyvendinimo sferose, susijusiose su valstybės parama kultūros srities

objektams ir subjektams. Visų kultūros politikos įgyvendinimo modelių kontekste ryškėja tam tikra pirminė proceso formavimo fazė, kurios rezultatas – sektoriaus/srities strategijos sukūrimas ir įgyvendinimo proceso etapai. Minėtas kultūros politikos įgyvendinimo dedamąsias straipsnio autoriai mato ir viešosios politikos įgyvendinimo proceso bendrųjų kintamųjų sąveikoje, atvaizduotoje trečiame paveiksle (žiūrėti 3 pav.).



Šaltinis: sudaryta autorių, pagal [29; 30, p. 154].

3 pav. Kultūros politikos formavimo fazės, sektoriaus/srities strategijos ir įgyvendinimo proceso etapų susiejimas su politikos įgyvendinimo proceso bendrųjų kintamųjų sąveika

Viešosios politikos ir kultūros politikos įgyvendinimo atitikties modelis paremtas klasikinėmis P. A. Sabatier ir D. Mazmanian išvadomis integruoja ir bendrąją strategijos įgyvendinimo proceso logiką [29; 30, p. 154]. 3 pav. adekvačios priežastinės teorijos inkorporavimas reiškia, jog statusas turi būti pagrįstas geriausiai tinkančia teorija, kuri nurodo priežasties ir pasekmės ryšius (pvz., sisteminiu požiūriu, procesiniu požiūriu ir kt.). Kultūros politikos įgyvendinimo etapai savo esme atitinka bendrosios politikos įgyvendinimo etapus, tačiau kiekviename jų susiduriama su srities iššūkių formuojamais elementais. Statusas – tai įstatymų rinkinys, nustatantis institucijos/organizacijos struktūrą, jos veiklos principus ir reiškiantis įstatymus įgyvendinančių aktų pavadinimą [35, p. 927]. Tačiau aprašomoje sąveikoje šis konceptas vartojamas perkeltine prasme, turint omenyje svarbiausią politikos pozicijas apibrėžiantį dokumentą (pvz., strategiją, nuostatas, gaires ir kt.). Inkorporavimas – normatyvinės medžiagos sisteminimo forma [35, p. 411], sąveikoje įtraukta siekiant pabrėžti pasirenkamos priežastinės teorijos aiškios taikymo logikos svarbą. Priežastinė teorija siejama su terminu „kautalinis“ (lot. *causalis* – priežastinis) – tai tam tikri priklausomybės santykiai, kuriems svarbus išaiškintų priežastinių ryšių patikrinimas duomenimis [35, p. 206; 473]. Kultūros politikos įgyvendinimo, kurį straipsnio autoriai išskaido į kultūros politikos formavimo fazę, sektoriaus/srities strategiją ir įgyvendinimo proceso etapus, susiejimas su politikos įgyvendinimo proceso bendrųjų kintamųjų sąveika atskleidžia, jog procesinis kultūros politikos įgyvendinimo vaizdavimas glaudžiai siejasi su bendrąja viešosios politikos įgyvendinimo logika, abu procesus veikia tie patys nestatutiniai politikos įgyvendinimo kintamieji. Pastebimas kultūros politikos formavimo fazės rezultatų priklausymas nuo užsibrėžtos problemos, išskiriama ir bendroji įgyvendinimo proceso logika, kai svarbiausia ne tik pasiekti laukiamą poveikį, bet ir užtikrinti grįžtamąjį ryšį – sukurtos strategijos koregavimą, vadybinių procesų tobulinimą. Kultūros politikos įgyvendinimo proceso etapų aiškinimas galėtų būti tolesnių tyrimų šioje srityje remiantis pateiktu modeliu tikslas. Tačiau apibūdinamoje sąveikoje detaliau išskaidomas juos veikiantis bendrasis viešosios politikos įgyvendinimo proceso etapų (priklausomų kintamųjų) laukas. Paprastos rodyklės modelyje nurodo hierarchinius ryšius, o punktyrinėmis rodyklėmis atvaizduotas siektinas grįžtamasis ryšys.

Apibendrinant verta pasakyti, kad kultūros politikos įgyvendinimas yra siejamas ne tik su socioekonominiais, politiniais ir administraciniais globaliais antecedentais, bet ir su kultūros kaip reiškinio (fenomeno), kultūros politikos turinio ir logikos, vadybinių procesų, reikalingų kultūros politikos tikslams pasiekti, identifikavimu konkrečioje valstybėje. Tačiau nepaisant probleminių teorinių aspektų, kultūros politikos įgyvendinimo modeliai globalizuotame pasaulyje tampa vis svarbesnėmis į pažangą ir pokyčių valdymą orientuotų valstybių conceptualiomis priemonėmis ir įvertinus sąlygas, aplinką bei strateginius tikslus, renkantis atitinkantį modelį yra darniau ir racionaliau kuriamas kultūros potencialo vystymo valstybės procesas.

## Išvados

Dėl istoriškai susiklosčiusio kultūros politikos įgyvendinimo daugiadimensiškumo ir tarpdiscipliniškumo kultūros politikos įgyvendinimo kaip viešosios politikos įgyvendinimo srities ar jos dedamosios konceptualizavimas yra neišvengiamai sietinas su įvairiomis teorinėmis orientacijomis. Konceptualizuojant kultūros politikos įgyvendinimą yra svarbi ne tik kultūros sampratų įvairovė, terminų interpretavimo keliama iššūkių, bet ir pakankama bei adekvati įgyvendinimo proceso teorinė apibrėžtis. Šiuolaikiniuose kultūros politikos įgyvendinimo tyrimuose vadybos ir viešojo valdymo mokslų kontekste ryškėja tikslingai suformuotos strategijos vykdymo svarbos išskyrimas ir kultūros politikos įgyvendinimo proceso susiejimas su viešosios politikos įgyvendinimo metu taikoma strateginio planavimo priemonių visuma.

Kultūros politikos įgyvendinimo modeliai skiriasi kultūros sampratos traktuotėmis ir strateginėmis kryptimis. Siekiant perprasti kultūros politikos įgyvendinimą, įmanoma jį susieti su viešosios politikos įgyvendinimo proceso bendraisiais kintamaisiais, kurių kontekste ryškėja kultūros politikos formavimo fazės rezultatų priklausymas nuo užsibrėžtos problemos, sektoriaus/srities strategiją veikiančių nepriklausomų kintamųjų įtaka ir bendroji įgyvendinimo proceso logika, kai yra vienodai svarbu ir pasiekti laukiamą poveikį, ir užtikrinti grįžtamąjį ryšį. Kultūros politikos įgyvendinimo modeliai yra neišvengiamai siejami su socialinio pasaulio ryšių ir sąveikų sistemomis, taip pat atsižvelgiant į teorinį požiūrį gali būti grupuojami pagal dominuojantį kultūros kaip visumos ar jos vystymo srities požiūrį.

## Literatūra

1. Ahponen, P.; Kangas, A. Conclusion. *Construction of Cultural Policy*. In: P. Ahponen and A. Kangas (eds.). Jyvaskylä: SoPhi 94, Minerva, 2004, 245–248.
2. Alperytė, I. *Business Culture in Lithuania: Trying to Fill Institutional Voids*. The 6th International Scientific Conference “Business and Management 2010”. Vilnius, Lithuania 13–14 May 2010. Selected papers. Vilnius: Gediminas Technical University, 2010, 303–310.
3. Bason, Ch. *Leading Public Sector Innovation. Co-creating For a Better Society*. Chicago: Policy Press, 2014.
4. Belfiore, E.; Bennett, O. *The Social Impact of the Arts: An Intellectual History*. Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2008.
5. Bennett, T. *Culture and Governmentality. Foucault, Cultural Studies, and Governmentality*. In: J. Z. Bratich, J. Packer, C. McCarthy (eds.). Albany: State University of New York Press, 2003, 47–63.
6. Bianchini, F. *Remaking European Cities: The Role of Cultural Policies. Cultural Policy and Urban Regeneration: The West European Experience*. In: F. Bianchini and M. Parkinson (eds.), Manchester: Manchester University Press, 1993, 199–213.

7. Blomgren, R. Autonomy or Democratic Cultural Policy: that is the Question. *International Journal of Cultural Policy*, Vol. 18, No. 5, 2012, 519–529.
8. Bryson, J. M. *Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations*. San Francisco: Jossey–Bass Publishers, 1995.
9. Bučinskas, A.; Raipa, A.; Pauliukevičiūtė, A. Strateginis planavimas kultūros politikos įgyvendinimo kontekste. *Tiltai/Bridges*, 2009, Vol. 3, 1–15.
10. Bučinskas, A.; Raipa, A.; Pauliukevičiūtė, A. Modern Aspects of Implementation of Cultural Policy. *Tiltai/Bridges*, 2010, Vol. 4, 1–14.
11. Duelund, P. (ed.). *Cultural Policy: An Overview. The Nordic Cultural Model. Nordic Cultural Policy in Transition*. Copenhagen: Nordic Cultural Institute, 2003, 13–31.
12. Dunn, W. N. *Public Policy Analysis*. Vilnius: Homo Liber, 2006.
13. Hansen, D. S. *Whose City? Planning for Creativity and Cultural Diversity. What about Cultural Policy? Interdisciplinary Perspectives on Culture and Politics*. In: M. Pyykkönen, N. Simanainen, S. Sokka (eds.). Helsinki, Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy., 2009, 193–208.
14. Hofstede, G. *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*. London and Beverly Hills: Sage Publications, 1980, 328.
15. Gray, C. Analysing Cultural Policy: Incurably Plural or Ontologically Incompatible? Paper presented at The 5th International Conference on Cultural Policy Research (ICCP), Istanbul: Yeditepe University, August 20–24, 2008. <http://iccp2008.yeditepe.edu.tr/papers.html> [2014-04-10].
16. Gray, C. Managing Cultural Policy: Pitfalls and Prospects. *Public Administration*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 2009, Vol. 87, No. 3, 574–585.
17. Johannisson, J. *A Sense of Place? Tracing a Spatial Approach to Cultural Policy. What about Cultural Policy? Interdisciplinary Perspectives on Culture and Politics*. In: M. Pyykkönen, N. Simanainen, S. Sokka (eds.). Helsinki, Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 2009, 173–193.
18. Johannisson, J. The Geography of Cultural Policy: Regional Cultural Policy in Sweden. Paper presented at The 5th International Conference on Cultural Policy Research (ICCP), Istanbul: Yeditepe University, August 20–24, 2008.
19. Kačkutė, R. Kultūros politikos modeliai Europoje. Pranešimas, skaitytas 2008 m. spalio 8 d. Kultūros ir meno taryboje. *Literatūra ir menas*, 2008, nr. 3209, [http://www.culture.lt/lmenas/?st\\_id=13623](http://www.culture.lt/lmenas/?st_id=13623) [2014-04-10].
20. Laitin, D. D. *Hegemony and Culture: Politics and Religious Change Among the Yoruba*. Chicago: University of Chicago Press, 1986.
21. Liutkus, V. *Compendium Cultural Trends in Europe. Country Profile Lithuania*. Council of Europe/ERICarts, 12th edition, 2011.
22. Mitchell, R. *Nordic and European Cultural Policies. The Nordic Cultural Model*. In: P. Duelund (ed.). Copenhagen: Nordic Cultural Institute, 2003, 437–478.
23. O'Brien, D. *Cultural Policy: Management, Value and Modernity in the Creative Industries*. New York: Routledge, 2014.
24. Parsons, W. *Viešoji politika. Politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001.

25. Pirnes, E. Meaningful Culture and Cultural Policy. A Broad Concept of Culture as a Basis for Cultural Policy. (Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna). In: J. Kotkavirta; I. Ylönen, M. L. Tynkkynen (eds.). Jyväskylä: University of Jyväskylä. 2008. no. 327, <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18544/9789513930851.pdf?sequence=1> [2014-04-10].
26. Pyykkönen, M.; Simanainen, N.; Sokka, S. *Introduction – O Culture, Where Art Thou? What about Cultural Policy? Interdisciplinary Perspectives on Culture and Politics*. In: M. Pyykkönen, N. Simanainen, S. Sokka (eds.). Helsinki, Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 2009, 11–31.
27. Raipa, A. *Strateginis planavimas viešajame administravime*. Kn.: Viešasis administravimas. Sud. A. Raipa. Kaunas: Technologija, 2007, 274–293.
28. Rakauskienė, O. G. *Valstybės ekonominė politika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
29. Sabatier, P. A.; Mazmanian, D. The Implementation of Public Policy. A Framework for Analysis. *Policy Studies Journal*, 1980, No. 8, 538–560.
30. Sabatier, P. A.; Mazmanian, D. A Conceptual Framework of the Implementation Process. *Public Policy. The Essential Readings*. In: S. Z. Theodoulou, M. A. Cahn (eds.). New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1995, 153–173.
31. Schedler, K.; Proeller, I. Public Management as a Cultural Phenomenon Revitalizing Societal Culture in International Public Management Research. *International Public Management Review*, 2007, Vol. 8, No. 1, 186-194, <http://www.ipmr.net> [2014-04-10].
32. Thompson, K. Cultural Studies, Critical Theory and Cultural Governance. *International Sociology*, 2001, Vol. 16, No. 4, 593–605.
33. Williams, R. *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. Glasgow, London: Fontana Paperbacks, 1983.
34. Van Maanen, J. E.; Schein, E. H. Towards a Theory of Organizational Socialization. *Research in Organizational Behavior*. Greenwich: JAI, 1979, No. 1, 209–264.
35. Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2001.
36. Varbanova, L. *Strategic Management in the Arts*. New York, London: Taylor and Francis Group, 2013.
37. Vestheim, G. Cultural Policy-Making: Negotiations In an Overlapping Zone Between Culture, Politics and Money. *International Journal of Cultural Policy*, 2012, Vol. 18, No. 5, 530–544.
38. Vilkončius, L. *Kultūros politiką lemia valstybės valdžios apsisprendimas*. Kn.: Žalpyis, E. (red.). Meno aritmetika – kultūros vadyba Lietuvoje. Vilnius: Tyto alba, 2004, 20–41.
39. Vilkončius, L. *Lietuvos kultūros politika ir kultūros įstaigų veiklos administravimas*. Kn.: Bartkevičiūtė, I.; Bėkšta, A.; Makselis, R.; Simonavičienė, Ž.; Vilkončius, L. (red.). Šiuolaikinis kultūros įstaigų administravimas ir valdymas. Vilnius: Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi centras, 2007, 13–15.

Audronė Pauliukevičiūtė, Alvydas Raipa

**Cultural Policy Implementation: Theoretical Conceptualization and Models**

Abstract

Rapidly changing global and technological world, continuous progressive change and cultural transformations determine changes in country's management systems, in separate spheres of public policy and management. Cultural policy implementation is influenced by political/ideological, economic/organizational, cultural/technological challenges, and despite many research projects that are analyzing questions of cultural policy, there is still a lack of a broader approach to cultural policy conceptualization, process related problems. Therefore, the goal of this article is to reveal theoretical conceptualization of cultural policy implementation and its models. The object of the work is cultural policy implementation concepts and theoretical models. Two objectives have been formulated, seeking to achieve the main goal: conceptualize the cultural policy, reviewing concept interpretations, also describing cultural policy implementation as a sphere of public policy implementation; describe state level cultural policy implementation theoretical models. The authors of this article provide a wide range spectrum of cultural policy implementation concepts, describing basic models, revealing and visualizing cultural policy implementation process in the context of general variables of public policy implementation process (regardless of any of the model chosen).

*Audronė Pauliukevičiūtė* – Kauno technologijos universiteto Ekonomikos ir verslo fakulteto Strateginio valdymo katedros doktorantė, viešojo administravimo magistrė.

E. paštas: audrone.pauliukeviciute@ktu.lt, audrone\_pauliukeviciute@yahoo.com

*Alvydas Raipa* – Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Viešojo administravimo instituto profesorius, socialinių mokslų daktaras.

E. paštas: alvydasraipa@mruni.eu

*Audronė Pauliukevičiūtė*, Master of Public Administration, Kaunas University of Technology, Faculty of Economics and Management, Department of Strategic Management, Doctoral student.

E-mail: audrone.pauliukeviciute@ktu.lt, audrone\_pauliukeviciute@yahoo.com

*Alvydas Raipa*, Habilitated Doctor of Social Sciences, Mykolas Romeris University, Faculty of Social Sciences, Institute of Public Administration, Professor.

E-mail: alvydasraipa@mruni.eu

Straipsnis įteiktas redakcijai 2014 m. gegužės 2 d.; recenzuotas; parengtas spaudai 2014 m. gegužės 25 d.